

OP WEG NAAR **inclusiever onderwijs**

TEKST: LUCY BEKER
BEELD: PAUL VAN DER KLEI E.A.

Alle kinderen in hun eigen buurt samen naar een gewone, reguliere school, dus ook leerlingen die ondersteuning nodig hebben. Dat is het doel van de beweging *Naar inclusiever onderwijs*, die recent een landelijk praktijkplatform heeft gelanceerd. 'Om de kloof tussen theorie en praktijk te overbruggen', zegt initiatiefnemer professor Dolf van Veen, die op deze foto bij Het Anker in Wijk bij Duurstede staat. Op deze openbare brede school werkt directeur Inge Westerveld met haar team nu al aan inclusiever onderwijs.

Prof. drs. Dolf van Veen is een van de drijvende krachten achter de beweging *Naar inclusiever onderwijs*. Vanuit het Nederlands Centrum Onderwijs en Jeugdzorg (NCOJ), waarvan hij hoofd is, heeft hij hiervoor actief samenwerking gezocht met scholen en schoolbesturen, samenwerkingsverbanden, wetenschappers, gemeenten en andere partijen die in de praktijk werken aan inclusiever onderwijs.

‘Op veel plekken in de wereld is een beweging gaande in de richting van sociale en onderwijskundige integratie’, zegt hij. ‘Ook in Nederland zijn er scholen die al inclusiever onderwijs geven, zowel in het primair als in het voortgezet onderwijs. Het zijn voorlopers en hun aantal groeit. Veel meer scholen willen zich graag in die richting ontwikkelen, maar de praktijk blijkt weerbarstig. Beide groepen hebben steun nodig en die steun willen we nu organiseren.’ De website www.naarinclusiever-onderwijs.nl wordt een vraagbaak en een ontmoetingsplaats voor het uitwisselen van kennis en ervaring, om inspiratie op te doen uit goede voorbeelden en samenwerking te zoeken.

Van Veen is hoofddocent passend onderwijs en jeugdzorg bij Hogeschool Windesheim en bovendien bijzonder hoogleraar aan de University of Nottingham in Engeland. Zijn initiatief *Naar inclusiever onderwijs* wordt breed gesteund, ook door VOS/ABB, lerarenopleidingen, ouderorganisaties, het Landelijk Expertise Centrum Speciaal Onderwijs (LECSO), het netwerk voor mensen met een beperking Ieder(in), Defence for Children en het College voor de Rechten van de Mens. Deze laatste organisaties wijzen op het VN-verdrag Handicap, het Kinderrechtenverdrag en de Salamanca Verklaring over inclusief onderwijs, waarin staat dat onderwijssystemen ingericht moeten zijn op de verschillende leerbehoeften van kinderen, inclusief die van kinderen met een beperking. ‘Al die verdragen heeft Nederland ondertekend. Het Salamanca-verdrag is al van 25 jaar geleden!’, aldus Van Veen.

Sociale integratie

De Nederlandse overheid heeft sindsdien getracht de beweging richting inclusief

Dolf van Veen: ‘Geen toverstafje...’

onderwijs in te zetten: eerst via het project Weer Samen Naar School, daarna via het idee van de ‘rugzakleerling’ die met extra budget in het reguliere onderwijs kon blijven, en sinds vijf jaar met het passend onderwijs. Toch is inclusief onderwijs (nog) geen vanzelfsprekendheid in Nederland. Relatief veel kinderen met een ondersteuningsbehoefte gaan niet met hun leeftijdgenoten in de buurt naar school, maar krijgen onderwijs in speciale scholen. De invoering van passend onderwijs heeft deze situatie niet veranderd.

‘Scholen hebben steun nodig om dit te kunnen realiseren’

‘Wij geven veel passend onderwijs in speciale scholen’, zegt Van Veen. ‘Maar daarmee krijg je geen sociale integratie. Om dat te realiseren, is een cultuuromslag nodig. Het hele systeem moet veranderen en er is geen toverstafje om dat even snel te regelen.’

Van Veen ziet daarom echt inclusief onderwijs voorlopig nog als ‘een stip op de horizon’, maar, zo zegt hij: ‘We

'Wij geven passend onderwijs in speciale scholen, maar daarmee krijg je geen sociale integratie'

Website, conferentie en werkbezoeken

De beweging *Naar inclusiever onderwijs* gaat deze maand van start met de lancering van een landelijk praktijkplatform op www.naarinclusieveronderwijs.nl.

Hier kunnen zowel reguliere als speciale scholen inspiratie en informatie vinden over het realiseren van inclusiever onderwijs. Daarnaast organiseert het platform de volgende activiteiten:

- Jaarlijks een grote conferentie. De eerste is op 12 februari 2020 in Utrecht en aanmelden kan al via de website.
- Werkbezoeken aan meer inclusieve scholen in primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs in alle regio's
- Werkbezoeken aan gemeenten, samenwerkingsverbanden en speciale scholen die bijdragen leveren aan de ontwikkeling van een inclusieve schoolomgeving
- Contactpunt/helpdesk waar scholen, besturen, gemeenten en samenwerkingsverbanden met vragen terecht kunnen. De beweging beschikt over experts en wetenschappers in binnen- en buitenland.
- Werkontwikkelingsbijeenkomsten, thematisch en per onderwijssector, over inhoudelijke of organisatorische/beleidsmatige vraagstukken.

Meer informatie: prof. drs. Dolf van Veen, dolfvanveen@ncoj.nl.

moeten niet alleen die stip zetten, maar ook de weg ernaartoe aangeven. Het is van belang dat scholen die inclusiever willen worden, zich op die weg gesteund voelen. Het vraagt aanpassingen in de leeromgeving en het vraagt om de inzet van specialisten en onderwijsassistenten. De kennis van lesgeven aan zorgleerlingen is er in Nederland, maar die zit vooral in de speciale scholen. Het vergt een omslag om die kennis en ervaring in te zetten in het regulier onderwijs. Dit kan alleen als de twee onderwijssoorten contact met elkaar hebben, en dat is precies de meerwaarde van ons platform: een ontmoetingsplaats waar professionals uit het regulier en speciaal onderwijs elkaar kunnen inspireren en kennis en ervaring kunnen delen.

Nog maar één procent

Dat het goed mogelijk is om inclusief onderwijs te geven, is te zien in het buitenland. In Schotland, de Scandinavische landen, Oostenrijk, Italië en Canada is het heel gewoon dat zorgleerlingen en reguliere leerlingen bij elkaar op school zitten. Ook in Nederland lukt het al op een aantal scholen, zoals de openbare basisschool De Nieuweschool in het Limburgse Panningen (zie *Naar School!* nummer 15) en Het Anker in Wijk bij Duurstede (zie *Naar School!* nr 12). Daarnaast is er in ons land een groeiende groep scholen die zich in die richting wil ontwikkelen.

Deze ontwikkeling betekent zeker niet het einde van het speciaal onderwijs. 'Dat zal nodig blijven, maar het hoeft niet zo groot te zijn als het nu is', aldus Van Veen. 'In het buitenland zie je dat nog maar 1 procent van alle kinderen een heel speciale voorziening nodig heeft. Dat betreft vooral leerlingen met ernstige (meervoudige) beperkingen. Alle andere kinderen zitten daar in het reguliere onderwijs. In Nederland is de situatie heel anders, er is echt een wereld te winnen.'

Conferentie

Het is een onderwerp dat leeft in het onderwijs en niet alleen daar: behalve leraren en schoolleiders zijn ook veel wethouders en mensen in de zorg bezig met het realiseren van inclusiever onderwijs. Hen wil Van Veen helpen met het praktijkplatform. 'Er komt ook een helpdeskfunctie en we gaan activiteiten organiseren, zoals een conferentie, sectoruitwisselingen en werkbezoeken aan pionierscholen.'

Van Veen hoopt er zo aan bij te dragen dat er ook in ons land een leeromgeving wordt ontwikkeld, waarbinnen alle kinderen met elkaar kunnen leren, zonder dat leraren overbelast raken. 'Het is voor elk kind belangrijk om erbij te horen en geaccepteerd en gewaardeerd te worden zoals hij is. Dat geldt ook voor een kind met een beperking. In een inclusieve cultuur kunnen kinderen met en zonder een beperking, gedrags- of leerproblemen elkaar leren kennen en samen opgroeien. Dat vraagt om andere keuzes, een andere architectuur van de leeromgeving, samenwerking op veel terreinen en bestuurlijke rugdekking.' Bevlogen besluit hij: 'We moeten nu echt een stap gaan zetten, het is te belangrijk om weg te kijken. Het moet!'. ▶▶

Steun voor initiatief

Veel instellingen steunen de beweging *Naar inclusiever onderwijs*.
Op deze pagina's een aantal reacties.

'Mooi streven, maar realistisch blijven'

Hans Teegelbeckers, directeur VOS/ABB, ondersteunt het initiatief *Naar inclusiever onderwijs* van harte, maar heeft ook vragen. 'Het is een mooi streven, maar het lukt alleen als reguliere scholen voldoende faciliteiten krijgen. Het moet realistisch en veilig zijn, en het beste voor alle leerlingen.'

Wat scholen volgens Teegelbeckers nodig hebben, zijn meer handen in de klas, kleinere groepen en de juiste aanpassingen aan schoolgebouwen. 'Zolang die dingen niet geregeld zijn, zal er weinig beweging komen', zegt hij. Ondertussen merkt hij dat scholen in principe wel oren hebben naar inclusiever onderwijs. 'Sommige scholen doen het zelfs al, maar dat is in de huidige situatie nog best lastig. De lokalen zijn er niet op ingericht, de klassen zijn te groot en er is een lerarentekort. Inclusiever onderwijs vereist ook meer onderwijs-assistenten. Sommige kinderen met een beperking hebben één-op-één extra begeleiding nodig, bijvoorbeeld van een doventolk die de hele dag aanwezig is. Dat is een financieel vraagstuk, maar ook een principiële vraagstuk. Wij ondersteunen dit initiatief, want inclusiever onderwijs past bij openbaar onderwijs. In de openbare school is ieder kind welkom, óók een kind met een beperking, zolang het mogelijk en veilig is. Veilig voor zowel de zorgleerling als de leraar en de andere leerlingen.'

Teegelbeckers vervolgt: 'Het zal niet altijd lukken, er zal altijd een beperkte voorziening voor speciaal onderwijs nodig blijven. Maar voor veel kinderen die nu in het speciaal onderwijs zitten, moet het mogelijk zijn om met extra faciliteiten in de reguliere school mee te draaien. En als dat lukt, zal het veel opleveren. Want kinderen laten opgroeien met het fenomeen dat mensen verschillend zijn, dat leidt volgens mij tot sociale ontwikkeling en sociaal gedrag.'

'Het is goed om nu een stip op de horizon te zetten en scholen te helpen de mogelijkheden te verkennen. Daarom werken wij mee aan de beweging *Naar inclusiever onderwijs*, onder meer door het uitdragen van goede voorbeelden, het organiseren van schoolbezoeken en mee te werken aan de conferentie in februari 2020.'

'Onderwijs van de toekomst is inclusief'

Het Landelijk Expertise Centrum Speciaal Onderwijs (LECSO), waarbij vrijwel alle speciale scholen zijn aangesloten, is een van de partijen die meewerkt aan de beweging *Naar inclusiever onderwijs*. 'Omdat het speciaal onderwijs niet is opgericht om leerlingen binnen afgeschermden muren te houden, verre van dat', zegt LECSO-voorzitter Wim Ludeke. 'Het onderwijs van de toekomst zou inclusief moeten zijn.'

Wij zijn wel genuanceerd over inclusie. Het ongedifferentieerd bij elkaar in de groep zetten van leerlingen, ongeacht hun individuele ondersteuningsbehoefte, lijkt ons geen goed idee. Het gaat juist om differentiatie, binnen de klas maar ook binnen de school', legt Ludeke uit. 'Wanneer leerlingen met bepaalde hulp(middelen) in een reguliere klas kunnen meedraaien: fantastisch, direct doen. Dat gebeurt nu al regelmatig met bijvoorbeeld slechtziende en slechthorende leerlingen of leerlingen in een rolstoel'. Maar Ludeke ziet binnen een reguliere school meer mogelijkheden voor differentiatie en ook dat is inclusief denken. Hij trekt de vergelijking met de gehandicaptensport.

'Veel voetbalclubs hebben een G-team. Die spelen bij een reguliere vereniging op dezelfde velden en zitten in hetzelfde clubgebouw als de andere teams, maar ze spelen wel in een eigen team en tegen andere G-teams. Zoiets kan ook binnen brede scholengemeenschappen. Daar heb je aparte vwo- en vmbo-klassen, en waarom zou er in datzelfde gebouw niet ook een klas zijn voor leerlingen met een intensievere ondersteuningsbehoefte?

LECSO-voorzitter Wim Ludeke: 'G-teams zijn goed voorbeeld'.

'Aanbod binnen regulier onderwijs verbreden'

Dan ontmoeten ze elkaar in de gangen en op de sportvelden en horen die leerlingen toch gewoon bij de schoolbevolking, ze zitten niet apart in een eigen gebouw in het bos. Ook voor de 'reguliere' leerlingen levert dat meerwaarde op: zij kunnen bijvoorbeeld stages lopen in die speciale klassen. Ook op die manier krijg je sociale integratie.'

Nieuwbouw geschikt maken

Om dit te bereiken, zal de expertise van het speciaal onderwijs meer ingezet moeten worden in reguliere scholen. 'Het draagvlak daarvoor is er binnen het speciaal onderwijs', zegt Ludeke. 'Maar het zal tijd kosten om die expertise in het regulier onderwijs te integreren. Schoolorganisaties en schoolgebouwen zijn er niet op ingericht. De route naar inclusief onderwijs zal daarom nog veel tijd kosten. Laten we die tijd nemen'. Ludeke pleit ervoor nieuw te bouwen scholen meteen geschikt te maken voor inclusief onderwijs.

Ludeke ziet deze ontwikkeling naar inclusiever onderwijs niet als een bedreiging voor het speciaal onderwijs. 'Nee. Met de kennis en expertise die nu in het speciaal onderwijs zit, kan het aanbod binnen het regulier onderwijs verbreed worden. Wanneer dat leidt tot het kleiner worden van het speciaal onderwijs, dan hebben we het goed gedaan met elkaar. Dat is ook precies wat de meeste ouders van kinderen met een beperking graag willen. Het kan lukken als we gezamenlijk optrekken.'

Geen wonder dus dat het LECSO het initiatief *Naar inclusiever onderwijs* steunt. 'Voor ons blijft het uitgangspunt dat elk kind het onderwijs krijgt dat het nodig heeft. Maar dat kan ook binnen het regulier onderwijs.'

'Het kan, maar je moet wind mee hebben'

'Als school moet je wel de wind mee hebben om inclusiever onderwijs te kunnen realiseren'. Dat zegt Inge Westerveld, directeur van de openbare brede school Het Anker in Wijk bij Duurstede, waar sinds twee jaar wordt toegewerkt naar inclusiever onderwijs. Met succes. Maar tegelijkertijd loopt Westerveld aan tegen wet- en regelgeving die hier nog niet op is ingericht.

Op Het Anker zitten zowel kinderen die regulier basis-onderwijs volgens als kinderen die speciaal onderwijs krijgen en kinderen met een toelaatbaarheidsverklaring voor speciaal onderwijs cluster 3 en 4. Ze zitten in units die bestaan uit een centraal leerplein met daaromheen lokalen voor reguliere en speciale groepen. Steeds vaker werken en spelen de leerlingen door elkaar. Ook zijn er sbo-leerlingen die rekenen in een reguliere groep, terwijl sommige, bijvoorbeeld taalzwakke, reguliere leerlingen op bepaalde uren meedoen in een sbo-groep. Binnen de school zijn altijd experts aanwezig, zoals een orthopedagoog en een logopedist.

Juiste mindset

Westerveld erkent dat het inclusieve lesgeven veel vraagt van de leraren: 'Dit lukt alleen met kleinere klassen, extra handen in de klas en de juiste mindset, maar ook door goede samenwerking met de mensen van het speciaal onderwijs en met jeugdhulp van de gemeente.' Westerveld had graag meegedaan aan de Experimentenwet, maar komt daarvoor niet in aanmerking omdat beide scholen onder de Wet primair onderwijs (WPO) vallen. 'Dat is heel jammer, want we zijn nu aangewezen op de symbioseregeling en hebben daardoor een enorme administratieve last. We moeten de kinderen nog officieel inschrijven bij speciaal basisonderwijs of regulier onderwijs, en als ze door elkaar leskrijgen moeten we dat allemaal administreren. Toch doen we het, omdat we erin geloven. Deze kinderen leven later ook in een inclusieve samenleving, en daarom willen we ze ook nu niet apart houden. Het is mooi om hier te zien dat ze een positieve invloed op elkaar hebben.'

Het Anker werkt als voorloper graag mee aan het nieuwe platform www.naarinclusieveronderwijs.nl. Een uitvoerig artikel over de werkwijze van Het Anker stond eerder in magazine *Naar School!* nr. 12, te downloaden op www.vosabb.nl.